

механізму делегування повноважень та відповідальності; створення ефективної системи підтримки персоналу [10, с. 89].

Висновки

Консалтингові послуги доцільно використовувати на всіх етапах розвитку корпоративної культури підприємства як для побудови високоефективної корпоративної культури, так і для корегування існуючої корпоративної культури відповідно до цілей та завдань підприємства. Консалтингові послуги доцільно застосовувати для визначення місії та цінностей підприємства; розробки фірмового стилю; організації корпоративних заходів (team-building, extreme, корпоративних свят та ін.); розробки та впровадження Корпоративного кодексу або Положення про корпоративну культуру.

Запропоновані нами організаційно-економічні напрями підвищення ефективності консалтингової діяльності з управління персоналом є важливими для реалізації консалтингових проектів на підприємствах: вони дозволяють провести вибір консалтингової компанії для підприємства-замовника, визначають передумови успішної реалізації проектів, а також спрямовані на покращення ресурсного забезпечення консалтингових компаній, активізацію попиту на консалтингові послуги малих та середніх підприємств, розробку та надання нових видів консалтингових послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алешникова В. И. Использование услуг профессиональных консультантов / В. И. Алешникова // Управление развитием

организации : 17-модульная программа для менеджеров. - М. : ИНФРА-М, 1999. - Модуль 12. - 240 с.

2. Давиденко В. В. Організаційно-економічний механізм консалтингового забезпечення підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / В. В. Давиденко ; Національний технічний ун-т України "Київський політехнічний ін-т". - К., 2005. - 187 с.

3. Davies P. Criteria used to Select Management Consultants / P. Davies, G. Dowling, P. Patterson // Industrial Marketing Management. - 1992. - № 21 (1). - P. 187-193.

4. Козаченко С. В. Консалтинг у сучасній ринковій економіці / С. В. Козаченко, В. Є. Новицький, А. С. Довгий. - К. : Арістей, 2006. - 443 с.

5. Kubr M. Management consulting: A guide to the profession (fourth edition) / M. Kubr. - Geneva : International Labour Office, 2002. - 900 p.

6. Трофімова О. К. Методи забезпечення ефективності консалтингової діяльності на підприємствах промисловості : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.01 / О. К. Трофімова ; Національний аерокосмічний ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харківський авіаційний ін-т". - Х., 2002. - 222 с.

7. Рибаківа Т. О. Консалтингове супроводження зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Т. О. Рибаківа ; Донбаський державний технічний університет. - Алчевськ, 2007. - 208 с.

8. Muller R. The Influence of Project Managers on Project Success Criteria and Project Success by Type of Project / R. Muller, R. Turner // European Management Journal. - 2006. - Vol. 25. - Is. 4. - P. 298-309.

9. Верба В. А. Передумови успішної реалізації проектів розвитку / В. А. Верба // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. - 2009. - № 3 (19). - С. 34-39.

10. Коростелєв В. А. Роль консалтинга в управленні бізнесом : [монографія] / В. А. Коростелєв. - К. : МАУП, 2004. - 252 с.

© О. Брінцева

УДК 658.115.31

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ В ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

ІРИНА ВОДА,

кандидат економічних наук, доцент Донбаської національної академії будівництва і архітектури, м. Макіївка

НАТАЛЯ ГОЛУБ,

кандидат економічних наук, доцент Донбаської національної академії будівництва і архітектури, м. Макіївка

У статті розглянуто основні проблеми формування та регулювання тарифів на житлово-комунальні послуги в сучасних умовах економічного розвитку країни. Запропоновані рекомендації щодо реформування житлово-комунального господарства та вдосконалення тарифної політики.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, тарифна політика, ціноутворення, проблеми, перспективи.

Постановка проблеми. Проблеми в житлово-комунальному господарстві є результатом недостатніх зусиль держави та місцевих органів влади в упровад-

женні сучасних ринкових механізмів у цій сфері, щоб забезпечити людині належні умови проживання та обслуговування.

СХІД * СПЕЦВИПУСК * № 1 (108) СІЧЕНЬ 2011 р.

Дослідниця І. Кириченко у статті [1] наводить дані Інституту стратегічних досліджень: близько 70 % житлового фонду побудовано до 1970 року, зношеність основних фондів перевищує 60 %, а енергомісткість послуг у 2,5-3 рази перевершує показники європейських країн. Якщо на початок 1990-х років у середньому по Україні на 100 кілометрів комунальних мереж припадало 30-40 аварій, то в останні роки цей показник досяг 180 аварій на 100 кілометрів водопроводу і 10-20 - на 100 кілометрів мереж тепlopостачання. Аналітики інституту вказують на невідповідність наявних інфраструктурних потужностей зрослим потребам; високий рівень монополізації сфери надання житлово-комунальних послуг і слабкий розвиток конкуренції в цьому секторі; непрозорість формування цін і тарифів за послуги, які надаються підприємствами житлово-комунального господарства [1].

У країні поки що не вдається запровадити тарифи, які дають змогу здійснити технічне оновлення галузі. Спроби підвищити ціни на послуги, які враховують необхідність повного відшкодування витрат і накопичення ресурсів для розвитку інфраструктури, наражаються на низьку платоспроможність більшості домогосподарств. Тому однією з проблем реформування житлово-комунального господарства є впровадження нових принципів тарифоутворення та вдосконалення процедур формування тарифів.

Аналіз останніх досліджень. Розгляду питань управління житлово-комунальним господарством присвячені наукові дослідження багатьох учених: В. І. Каспіна, Г. О. Крамаренко, Є. М. Бльоха, В. В. Бузирьова, В. С. Чекаліна, В. В. Дорофійенка та ін. Регулювання цін та тарифів у житлово-комунальному господарстві розглядається в працях І. Г. Мельник, В. І. Срібного, Н. О. Гури та ін. Проте питання щодо проблем формування ефективної тарифної політики на сьогодні залишаються невирішеними і потребують подальших досліджень.

Метою статті є розробка рекомендацій щодо вдосконалення тарифної політики в житлово-комунальному господарстві.

Виклад основного матеріалу. Тарифна проблематика житлово-комунального господарства (ЖКГ) дуже непроста; швидко змінити ситуацію в цій сфері надзвичайно складно й у стабільній економіці, а в умовах кризи до вирішення цього питання слід підходити особливо обережно. У регіонах, де тарифи підвищуватимуться, це має відбуватися поступово, не більш ніж на 10-20 % на півроку чи на рік. Тому необхідно запровадити жорсткий контроль з боку суспільства за процесом тарифоутворення, особливо у сфері природних монополій. З іншого боку, і держава має контролювати діяльність компаній галузі. Крім цього, важливо складовою ефективною політики в житлово-комунальному секторі має бути висока якість наданих послуг. Наприклад, у Японії житлово-комунальні послуги дуже дорогі, але їх якість бездоганна. У Японії з крану тече найчистіша у світі вода, а тривалість життя у чоловіків становить 85 років, у жінок - 89 років [2].

Важливо відзначити, що місцеві органи влади України розробляють та впроваджують механізми ефективного розвитку житлово-комунального господарства

в межах своїх територіальних утворень, але більшість нормативних документів не знаходять державної підтримки.

Закон України "Про житлово-комунальні послуги" від 24.06.04. № 1875-IV визначає основні засади організаційних, господарських відносин, що виникають у сфері надання та споживання житлово-комунальних послуг між їхніми виробниками, виконавцями й споживачами, а також їхні права та обов'язки. Цей закон визначає житлово-комунальні послуги як результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у житлових і нежитлових приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил.

Згідно зі статтею 12 цього Закону житлово-комунальні послуги поділяються за:

- функціональним призначенням;
- порядком призначення цін (тарифів).

Функціональне призначення житлово-комунальних послуг зумовлює наступну їх класифікацію:

1) комунальні послуги (централізоване постачання холодної та гарячої води, водовідведення, газо- та електропостачання, централізоване опалення, а також вивезення побутових відходів);

2) послуги з утримання будинків, споруд та прибудинкових територій (прибирання внутрішньобудинкових приміщень та прибудинкової території, санітарно-технічне обслуговування, обслуговування внутрішньобудинкових мереж, утримання ліфтів, освітлення місць загального користування, поточний ремонт, організація зберігання побутових відходів тощо);

3) послуги з управління будинком, спорудою або групою будинків (балансоутримання, укладання договорів на виконання послуг, контроль виконання умов договору тощо);

4) послуги з ремонту приміщень, будинків, споруд (заміна та підсилення елементів конструкцій та мереж, їх реконструкція, відновлення несучої спроможності опорних елементів конструкцій тощо).

Залежно від порядку затвердження цін (тарифів) житлово-комунальні послуги поділяються на три групи:

1) житлово-комунальні послуги, ціни (тарифи) на які затверджують спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади;

2) житлово-комунальні послуги, ціни (тарифи) на які затверджують органи місцевого самоврядування для надання на відповідній території;

3) житлово-комунальні послуги, ціни (тарифи) на які визначаються на договірній основі (за домовленістю сторін) [3].

Установлення тарифів у галузі житлово-комунального господарства має певні особливості й суттєво впливає на ефективність діяльності підприємств галузі. По-перше, тарифи на послуги підприємств житлово-комунального господарства, у першу чергу тих, що надають житлово-комунальні послуги, є регульованими. Це обумовлено соціальною значущістю галузі та існуючим у ній монополізмом. Регулювання тарифів здійснюється шляхом установлення граничних рівнів рентабельності, обмеження росту витрат (зокрема, заробітної плати) підприємств-монополістів, установлення рівня відшкодування витрат на житлово-комунальні

послуги, затвердження розміру тарифів тощо. По-друге, історично тарифи на житлово-комунальні послуги не покривають витрат на їх виробництво, тому підприємства житлово-комунального господарства отримують різні види державної фінансової допомоги.

Згідно із Законом України "Про житлово-комунальні послуги", розмір тарифів на ці послуги затверджується місцевими органами влади.

Ціноутворення в житлово-комунальному господарстві характеризується такими особливостями:

1) Діючі тарифи не повною мірою покривають виробничі витрати підприємств-виробників послуг житлово-комунального господарства;

2) при формуванні тарифів широко застосовується перехресне субсидування, коли занижені тарифи на послуги однієї групи споживачів (населення) покриваються завищеними тарифами на надання комунальних послуг іншим споживачам (підприємствам й організаціям);

3) тарифи мають витратний характер, оскільки більшість із них формується, виходячи з виробничих витрат;

4) має місце значна розмаїтість рівнів і видів тарифів у зв'язку з територіальними розходженнями виробництва й споживання послуг; у багатьох випадках значна диференціація в тарифах на однакові послуги економічно не обґрунтована.

Відповідно до цього Закону, тарифи повинні повністю покривати собівартість житлово-комунальних послуг. У випадку, якщо новий тариф не відповідає економічно обґрунтованим витратам, то орган, який затвердив його, зобов'язаний передбачити у своєму бюджеті відповідну суму дотацій. Вона повинна повністю покрити збитки підприємств [4, с. 22-23].

Одним зі шляхів вирішення проблем ціноутворення в житлово-комунальному господарстві є застосування прогресивного порядку визначення тарифів на житлово-комунальні послуги. На сьогодні використовуються дві системи встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги:

1) в основному застосовується схема "витрати плюс" (*cost plus*), або "витрати плюс рентабельність" - коли встановлюється граничний рівень рентабельності (відношення прибутку до витрат);

2) прогресивною є методика фіксування граничних цін (*price cap*) - у підгалузі водопостачання до складу тарифу введено інвестиційну складову і запроваджено механізм корегування тарифу.

При обох системах розрахунок тарифів починається з калькулювання витрат згідно з П(С)БО № 16, Методичними рекомендаціями з планування, обліку й калькулювання собівартості робіт (послуг) на підприємствах і в організаціях житлово-комунального господарства, які затверджені наказом Держбуду України від 06.03.2002 р. № 47 та відповідними нормативними документами для кожної підгалузі житлово-комунального господарства. Згідно із цими нормативними документами економічно обґрунтований тариф (T) визначається за формулою (1):

$$T = PC + P, \quad (1)$$

де PC - повна планована собівартість одиниці послуги (гривень за 1 калькуляційну одиницю);

P - витрати на капітальні інвестиції з відрахуванням податку на прибуток.

У всіх випадках важливе значення має складання економічно обґрунтованої калькуляції витрат.

За першою схемою тариф затверджується в розмірі витрат на одиницю наданих послуг із додаванням відповідного відсотка рентабельності витрат.

За методикою фіксування граничних цін при складанні калькуляції визначається не тільки повна собівартість калькуляційної одиниці, але питома вага кожної статті витрат - витрати електроенергії на калькуляційну одиницю, витрати заробітної плати та інші [5, с. 62-63].

Особлива ситуація утворилася з тарифами квартирної плати (плати за утримання житла) - житлові організації не складають калькуляції на обслуговування 1 м² житлової площі для затвердження тарифів (тільки для розрахунку відшкодування експлуатаційних витрат орендарями чи житлово-будівельними кооперативами). Тарифи визначаються і затверджуються органами влади з урахуванням місцевих особливостей, але, як правило, на рівні нижчому, ніж потрібно для відшкодування витрат, і переглядаються рідко. За рахунок квартирної плати відшкодовуються не тільки витрати житлових організацій на прибирання, обслуговування, поточний ремонт житлових будинків та управління будинками й самою житловою організацією, а й оплачуються послуги інших підприємств - із санітарної очистки, обслуговування ліфтів, протипожежної охорони тощо.

Таким чином, необхідною складовою вдосконалення системи формування тарифів у житлово-комунальному господарстві є виключення із собівартості послуг витрат, які є економічно необґрунтованими, а також формування загальних методичних основ щодо формування собівартості житлово-комунальних послуг та затвердження оптимальних тарифів.

Згідно з "Реформою житлово-комунального господарства", що розглянута Комітетом з економічних реформ при Президентові України від 15 квітня 2010 року, основним завданнями держави та органів місцевого самоврядування мають бути:

1) переведення управління системи житлово-комунального господарства в приватний сектор;

2) визначення переліку комунальних послуг, які можуть надавати не тільки державні, але й приватні компанії;

3) визначення тарифів на рівні ринкових;

4) переоснащення активів житлового господарства.

Зауважимо, що здійснення основних завдань реформи житлово-комунального господарства можливо за рахунок залучення інвестицій, адже без цього жоден бюджет уже не витримає фінансування житлово-комунального господарства.

Однією з причин гальмування реформ у житлово-комунальному господарстві є політизація регулювання у сфері житла та житлово-комунального комплексу. Наслідком маємо викривлену систему тарифоутворення на житлово-комунальні послуги, субсидування населення через тарифи.

Удосконалення тарифної політики має здійснюватися на таких засадах (рис. 1).

Рис. 1. Основні засади вдосконалення тарифної політики в Україні.

Прогнозованість та передбачуваність тарифів можливі за умови розробки таких планів розвитку галузі, які мають бути реальними, у першу чергу з точки зору можливості їх фінансування за рахунок прибутків самої галузі, у тому числі отриманих від оплати послуг споживачами.

Інвестиційна складова процесу тарифоутворення передбачає моделювання кожної житлово-комунальної програми чи заходу як інвестиційного процесу з усіма його атрибутами - календарним графіком, розподілом обсягу грошового потоку, визначенням окупності та прибутковості тощо.

Контроль формування витратної частини тарифу на монопольних ринках можна забезпечити на підставі попереднього суцільного незалежного аудиту ціно-, тарифо- та нормоутворення на всі комунальні послуги.

Залежність тарифів від якості послуг означає, що держава приймає відповідні стандарти на якість житлово-комунальних послуг та впроваджує договірні відносини між споживачем - надавачем послуг (комунальними підприємствами) та місцевим органом державної влади. На останнього покладаються функції контролю прописаних у договорі домовленостей з дотримання стандартів якості та штрафних санкцій за невиконання зобов'язань.

Соціальна підтримка вразливих верств населення в умовах підвищення цін і тарифів має бути спрямована на реалізацію програм субсидування (останнім часом - за спрощеним Порядком надання населенню субсидій), розвиток інституцій державних соціальних інвесторів тощо.

Висновок

У результаті проведеного дослідження можна сформулювати такі пропозиції з удосконалення тарифної політики в житлово-комунальному господарстві:

- оптимізація процесу планування та прогнозування величини тарифів на комунальні послуги;
- установа середньої величини тарифів на рівні вищих органів влади на однакову вартість комунальних послуг для всіх споживачів;
- формування оптимальної величини тарифів за рахунок виключення зі складу собівартості економічно необґрунтованих витрат;
- підтримка місцевих органів влади підприємств жит-

лово-комунального господарства за рахунок виділення дотацій із коштів місцевих бюджетів на компенсацію різниці між ціною послуг та витрат на їх виробництво;

- створення спеціального фонду для розвитку підприємств житлово-комунального господарства на місцевому рівні;

- впровадження нових методик та систем розрахунку тарифів на комунальні послуги з урахуванням у них інвестиційної складової;

- забезпечення оптимізації та регулювання процесу ціноутворення на всіх етапах.

Перспективним напрямком реформування житлово-комунального господарства має стати розвиток публічно-приватного партнерства в галузі. Держава та приватні інвестори мають розподілити між собою не лише прибутки, які планується отримувати від надання житлово-комунальних послуг, але й ризики, пов'язані з діяльністю в цій сфері, співпрацювати з питань розвитку законодавства, що регулює діяльність з придбання, обслуговування житла та надання житлово-комунальних послуг, зміни свідомості населення, виховання психології власника, підвищення культури енерго- та ресурсоспоживання в житловому фонді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кириченко І. ЖКГ і криза: платити доведеться нам / І. Кириченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.dt.ua>.
2. Кучеренко О. Ю. Саме тарифна політика є квінтесенцією реформи ЖКГ / О. Ю. Кучеренко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.rbc.ua>. 16.11.2009.
3. Закон України "Про житлово-комунальні послуги" від 24.06.04 р. № 1875-IV // Відомості Верховної Ради. - 2004. - № 47. - Ст. 514.
4. Срібний В. І. Регулювання розвитку житлово-комунального господарства міст і районів (на рівні АР Крим) : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / В. І. Срібний. - Суми, 2006. - 144 с.
5. Гура Н. О. Розвиток системи обліку в житлово-комунальному господарстві : дис. ... док. екон. наук : 08.00.09 / Н. О. Гура. - К., 2008. - 434 с.
6. Офіційний сайт Мінжитлокомунгосп України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://gkh.com.ua>.

© І. Вода, Н. Голуб